

RESUM DE LES
CAMPANYES DE
1990 I 1991 AL PLA
DE LES TENALLES
DE GRANYANELLA,
LA SEGARRA

Jordi Pérez i Conill

2

Introducció

Si bé l'any 1989 fou el moment en què ens dedicàrem de ple a posar al dia aquest assentament, els anys 1990-91 han estat l'inici de tots aquells plantejaments que ens férem en un article a *La Mañana* de Lleida.

Així doncs, des del primer moment que el llavors regidor de cultura de l'Ajuntament de Tàrraga, Sr. Jaume Ramon, i el Sr. Jaume Espinagosa, director del Museu Comarcal de Tàrraga, ens proposaren si podíem tirar endavant aquest assentament, la primera cosa que vaig fer fou revisar tots els materials obtinguts en les excavacions de P. Villalba i modificar l'espectre cronològic de l'assentament. I si el Pla, segons es pensava, podia ser un assentament que anava des de finals del segle IV a.C. fins a finals del segle III a.C. i/o principis del segle II a.C., nosaltres observàvem que era un assentament que molt bé podria anar des de finals del segle V a.C. –presència d'una vora de Càstulo Cup– fins a la primera meitat del segle II a.C. –presència d'una forma 49 de N. Lamboglia, sèrie 3732, tipus *b* 1 de J.P. Morel, molt segurament de pasta grisa– entre d'altres coses.

Quant a la planta obtinguda de tots els murs i estructures dibuixades, no ens ofereix encara avui cap element clar. Solament part d'un carrer central ens pot donar una pauta a seguir per tenir-lo com a punt de referència per tal d'iniciar els treballs, com veurem.

Tanmateix l'estudi dels materials de la col·lecció d'A. Bellart no ens aporta dades noves quant a l'espectre cronològic i sí, però, respecte al caràcter de la cultura material, ja que s'ampliava rotundament la diversitat d'objectes de ceràmica grisa amb aportació d'algunes altres formes, com dos olpes molt semblants als trobat a Margalef, Torregrossa (les Garrigues), enmig d'un ambient de cultura material que es pot considerar semblant al Pla.

Plantejaments dels treballs 1990-91

En primer lloc una de les finalitats que ens proposàrem des d'un principi fou acabar de revisar tots els materials obtinguts amb anterioritat a l'inici del nostre procés arqueològic, i dispersos per les col·leccions particulars. Així doncs, una de les qüestions que creguérem importants fou la d'acabar de dibuixar dues àmfores ibèriques de base cònica de la col·lecció d'A. Bellart que no poguérem dibuixar l'any 1989.

En segon lloc vàrem trobar alguns materials del fons del museu de Tàrraga que estaven en caixes, i en principi ens havien dit que no hi havia materials del Pla de les Tenalles. La nostra sorpresa fou quan veiérem un conjunt de materials típics del segle IV a.C., des d'una fíbula de la Tène d'apèndix caudal amb eversió fins l'arc –un nou tipus de fíbula a Catalunya, juntament amb la descoberta per P. Villalba– fins a fragments de ceràmica àtica de vernís negre i restes d'un probable clix. Tanmateix aquest conjunt de materials ens aportava la presència de ceràmica grisa ibèrica estampillada que podem relacionar perfectament amb d'altres grises estampillades de la desembocadura del

Besòs i del Llobregat a la Laietània, cosa que posa de manifest una vegada més aquest eix de comunicació que podria ser el Llobregat-Cardener ja des dels inicis de la iberització.

En tercer lloc una altra de les col·leccions importants que vàrem haver de consultar fou la de R. Boleda, que en descobrir l'assentament va realitzar una cala a l'oest del mur 3 de l'esquema que presentem al final. Aquesta col·lecció ens va sorprendre considerablement perquè hi havia materials obtinguts d'una mateixa cala que anaven des dels inicis del segle III a.C. (la famosa, forma 24-25 B de N. Lamboglia, espècie 2540 de J.P. Morel), passant per un tipus d'àmfora globular de base exterior còncava, fins a una imitació de clix en miniatura vernissat de negre i amb pasta grisa que ens acosta a l'influx emporità de les factures grises del segle II a.C.

Tot aquest conjunt de materials ens aporta dades noves sobre l'assentament i ens el fa molt més ric del que es pensava en principi en veure, per exemple, la memòria que férem el 1989 sobre els darreres campanyes de P. Villalba, o la del Pla de les Tenalles, malgrat que s'hagi discutit i plantejat el seu límit entre la Ilergècia i la Lacetània, esdevé un assentament totalment relacionat amb el món de la Ilergècia: tan sols hem de veure, per exemple, el famós càlats de l'ocell i els seus paral·lelismes amb els apareguts al Tossal de les Tenalles de Sidamon (el Pla d'Urgell) o el del Molí d'Espígol a Tornabous (l'Urgell). A més, tal i com ja apunto en un altre lloc, i a la vista de la cultura material, ens hem de fer conscients d'un fet important: la interrelació entre els anomenats grups, tribus o cultures ibèriques és molt més estreta del que a vegades ens pensem. Molt sovint tendim a atomitzar els estudis i/o focalitzar unes simples tendències en les relacions comercials en funció d'una dispersió de la cultura material.

L'excavació i els materials

En un altre ordre de coses, tot i que els anys 1990-91 han estat anys de reflexió sobre la cultura material obtinguda amb anterioritat a la nostra actuació arqueològica, també han estat anys que, malgrat totes les dificultats, s'ha intentat iniciar un procés d'excavació. Les pautes d'aquest procés ja foren plantejades a l'article anomenat de *La Mañana* de Lleida i replantejades des del 1989 fins al moment present, en què encara tenen vigència. Així doncs, ens plantejàvem a grans trets:

1r Delimitar en el temps les fases d'ocupació.

A la Ilergècia els assentaments íbers excavats amb un espectre cronològic com el del Pla de les Tenalles o encara més ampli presenten diversos moments d'ocupació. L'activitat al Pla de les Tenalles pretèn ser un punt de partida clar per delimitar unes fases d'ocupació que de ben segur existeixen entre finals del segle V a.C. i mitjans del segle II a.C.

2n El caràcter espacial d'aquestes fases d'ocupació.

És important l'excavació en extensió i contínua en la perspectiva d'anar unificant zones excavades per P. Villalba i anar detectant les diverses remodelacions i alteracions de les estructures d'aquestes fases d'ocupació. Avui dia desconeixem en gran mesura aquest aspecte pel tipus d'excavacions que s'han realitzat. Aquestes sempre o gairebé sempre s'han basat en cales i/o sondeigs estratigràfics. Tan sols el Molí d'Espígol de Tornabous (l'Urgell) presenta una excavació en extensió, i més darrerament, l'assentament dels Vilars a Arbeca (les Garrigues).

3r Establir el tipus d'assentament amb el qual ens trobem.

Des d'un principi, des de l'any 1989 ja vàrem plantejar, i queda reflectit en l'article de *La Mañana* de Lleida, que realment es fa necessari establir una jerarquia d'assentaments, dels coneguts i dels que es poden arribar a conèixer. Avui dia es fa del tot necessària la contextualització d'un assentament en el marc espacial i a l'hora poder definir el paper d'un assentament en aquest marc espacial.

Dins d'aquesta perspectiva nosaltres ens vàrem plantejar en un principi treballar a l'àrea central

del Pla on es detectaven una sèrie d'estructures: carrer i habitacions excavats per P. Villalba. Entre una zona d'habitacions a l'est del després descobert àmbit de pas A i a l'oest del després descobert mur 3 advertim la necessitat i possibilitat que existís un àmbit de pas paral·lel al carrer i que relacionés les habitacions. En aquest sentit, ja ho investigàrem l'any 1989, però l'any 1990 ens centràrem sobretot a unir les dues zones excavades amb anterioritat al nostre procés arqueològic. Tal i com ja vàrem considerar amb tècnics del Servei d'Arqueologia, ens va aparèixer un probable àmbit de pas (A) en el croquis que adjunto. Aquest àmbit de pas quedaria corroborat per la presència de marxapeus que indiquen l'entrada d'habitacions. Malgrat que a la part sud d'aquesta cala ja hi havia excavat P. Villalba, hem pogut trobar una estratigrafia que es lliura als dos murs d'ambdós costats. Aquesta estratigrafia estaria relacionada per un derrumbament.

La cultura material estava caracteritzada a tots els estrats d'una manera homogènia. Així els fragments de vora de la probable forma 2685 b 1 de J.P. Morel, datada de la primera meitat del segle II a.C., es trobaven en tots els estrats. Tanmateix ens varen aparèixer alguns fragments de vora d'àmfora púnico-ebusitana 16 de Joan Ramon datada vers el 220 (± 25) a.C. Juntament amb aquests elements tindríem un material que es caracteritza per vores i bases d'àmfora ibèrica de base cònica.

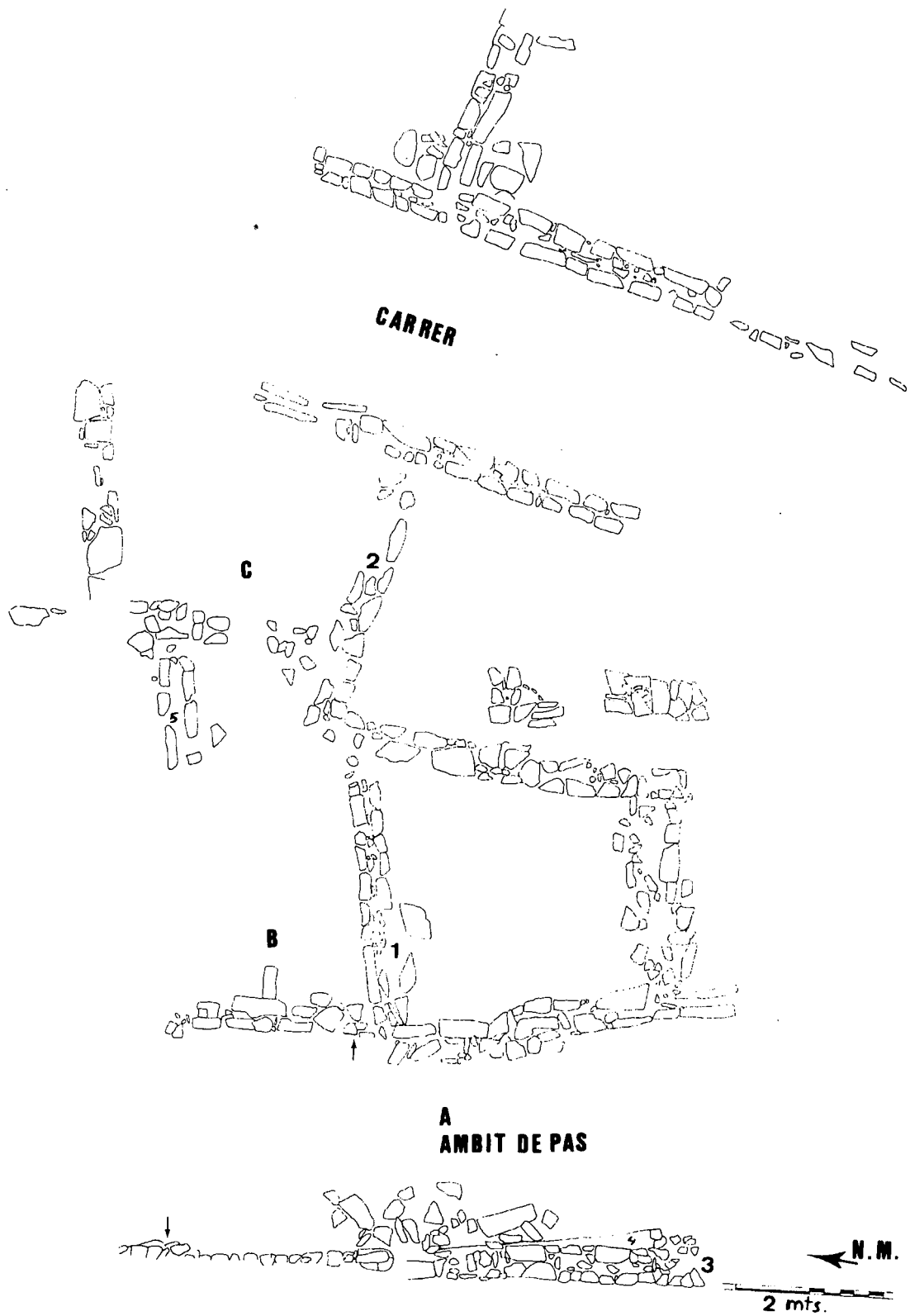
Caldrà assenyalar en l'ordre de les estructures que mentre el mur 3 del nostre croquis se'ns mostra fet amb pedres posades planes i una al damunt de l'altra, el mur paral·lel de l'altra banda de l'àmbit de pas està format per grans llambordes verticals paral·leles i omplertes al mig. Dos tipus de construccions ben diferents que també ens trobem als murs 1 i 2 del nostre croquis. També l'espai número 4 del nostre croquis el creïem en principi una banquetta de fundació del mur 3. Després i a la vista de la potència excavada per R. Boleda a l'oest del mur 3 pensem més aviat que és un retall a la roca, un esglaonament per obrir espais més fondos vers l'oest i la propera vessant oest de l'assentament.

Quan vàrem tenir tot l'àmbit de pas excavat fins a la roca natural de l'assentament poguérem apreciar una nova paret continuació de la paral·lela al mur 3 i que es podria relacionar amb la direcció que prenia el mig perdut mur 5 del nostre croquis. Tanmateix, i vist el marxapeu que indiquem amb una fletxa, pensàrem que aquí hi podria haver un probable àmbit habitacional (B). Alhora volíem aclarir la situació dels murs 1 i 2 del nostre croquis, sobretot l'orientació que prenen i les seves diferències estructurals. Així l'any 1991 ens decidírem per obrir una cala que abastés els àmbits B i C del nostre croquis. A hores d'ara hem pogut aclarir que el caràcter angular dels murs 1 i 2 del nostre croquis està en funció de la perpendicularitat que aquests murs havien de tenir amb els seus respectius àmbits de pas.

Així mateix ens encaminàrem a unir diverses cales excavades per P. Villalba i trobàrem aquests dos àmbits d'habitació. El B estava caracteritzat per un estrat superficial, un estrat d'amortització i una lleugera capa de terra cremada al fons, ja en contacte amb la roca natural, que també presenta taques cremades en la zona en què ja hem arribat al terra natural. L'àmbit C presenta al dessota de l'estrat superficial un estrat de terra molt barrejada amb pedres cantelludes a sobre de la roca natural. Tan sols queda treure aquests estrats per acabar de recollir els materials que ens puguin oferir i ens puguin servir per afinar més la cronologia. De tota manera, de moment comptem amb vores i bases d'àmfora de base cònica i amb un fragment de vora d'àmfora púnico-ebusitana 16 datada, com ja he dit abans, vers el 220 (± 25) a.C., cosa que ens recorda, en principi, una mateixa pauta de cultura material com en l'àmbit excavat el 1990.

Nosaltres, a causa d'una reducció del pressupost per part de l'ajuntament, aquest any no hem pogut assolir les fites que ens havíem proposat i encara falta per aclarir si l'àmbit d'habitació B es relaciona amb el C a nivell de pas. En direcció nord vers unes altres cales excavades per P. Villalba la qüestió es planteja donant lloc a d'altres àmbits d'habitació en el límit de la cala establerta per engruany.

PART AREA CENTRE

Bibliografia sobre l'assentament on es sustenten les dades abocades en aquests resum:

- PITA MERCÈ, R.: "Datos arqueológicos ilerdensenses V", rev. *Ilerda* XVIII, Lleida 1954, pp. 208.
- RIPOLL PERELLÓ, E.: "El poblado y la necrópolis Ilergeta de La Pedrera (Vallfogona de Balaguer, Lérida)", rev. *Ampurias*, vol XXI, Barcelona, 1959. En aquest article E. Ripoll inclou una nota sobre el Pla de les Tenalles.
- SOLSONA, C.: "Cerámica campaniana del poblado de La Mora (Lérida)" rev. *Pyrenae*, 1. Barcelona, 1965, pp. 176-177.
- BOLEDA I CASES, R.: Carta arqueològica de les valls dels rius Corb, Ondara i Sió, Càtedra de Cultura Catalana Samuel Gili i Gaya, I.E.I. Lleida, 1976.
- VILLALBA, P.: "El Pla de les Tenalles Granyanella" a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, pp. 263-264.
- TOUS, J.: "Pla de les Tenalles de la Móra o del Comallaret" a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, p. 265.
- PÉREZ, J.: «*El Pla de les Tenalles (Granyanella, Segarra) i la fi de l'hàbitat ibèric excavat a la Ilergècia Oriental*», Vuitè Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, a *La romanització del Pirineu*, Puigcerdà 1988-1990, pp. 185-189.
- PÉREZ, J.: "Represa de les excavacions al Pla de les Tenalles" a «Cita amb el Temps», *La Mañana*, 11 d'agost de 1989, pp. 46.
- PÉREZ, J.: "*Pla de les Tenalles. Granyanella. Segarra. Memòria 1982-83*", lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- PÉREZ, J.: "El Pla de les Tenalles de la Móra, Granyanella (la Segarra). Avanç de l'estat General" *Urtx*, núm. 2, Tàrraga, 1990, pp. 5-13.
- PÉREZ, J.: "Motius de l'excavació del Pla de les Tenalles a Granyanella (Segarra)" a *Miscel·lània Cerverina*, núm. 7, Cervera, 1991, pp. 13-17.
- PÉREZ, J.: "El Kálathos del ave del Pla de les Tenalles Granyanella (Lérida)" a *Verdolay*, núm. 2, homenage a D. Emeterio Cuadrado Díaz, Múrcia, 1990, pp. 207-212.
- PÉREZ, J.: "La ceràmica grisa del Pla de les Tenalles de Granyanella, Segarra en el marc Ilergeta oriental", a *Miscel·lània Cerverina*. En premsa.